

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ТЕОРЕТИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Левицька Н.В.

Хмельницький національний університет

Проаналізовано вітчизняні і зарубіжні педагогічні дослідження, які присвячені проблемі професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах України та світу. Здійснено порівняльно-педагогічний аналіз щодо визначення сутності професійної компетентності перекладача. Виявлено першочергові напрями удосконалення вітчизняної системи перекладацької освіти. Визначено перспективи подальших розвідок з цієї теми.

Ключові слова: професійна підготовка перекладачів, професійна компетентність перекладача, спеціалізація перекладацької освіти, навчальна програма.

Постановка проблеми. Процес модернізації та реформування організаційно-педагогічних засад викликає необхідність удосконалення професійної підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема перекладачів. Професійна підготовка сучасних перекладачів має бути спрямована на формування й подальший розвиток їх професійної компетентності та конкурентоспроможного рівня кваліфікації, передавання глибоких теоретичних знань і практичних умінь й навичок у сфері перекладу. Професійна діяльність перекладачів здійснюється як на національному, так і на міжнародному рівні в умовах конкуренції як невід'ємної частини ринкової економіки. Тому для забезпечення комплексності та системності аналізу стану дослідження проблеми професійної підготовки перекладачів у психолого-педагогічній літературі вважаємо за доцільне аналізувати вітчизняні та зарубіжні наукові праці, що присвячені проблемі професійної підготовки перекладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування перекладознавчих теоретичних основ та їх впливу на становлення професійної підготовки перекладачів присвячено праці німецьких дослідників О. Каде, А. Нойберта, В. Вілса, К. Райс, К. Норд, Х. Крінгса, В. Кутца, Ф. Пьохакера, Г. Ментері. Узагальненням тлумачення сутності професійної компетентності перекладача займалися у своїх дослідженнях І. Алексеева, І. Зимня, А. Козак, В. Комісаров, В. Крупнов, Л. Латішев, Р. Міньяр-Белоручев, Г. Мірам, О. Мартинюк, О. Павлик, З. Підручна, О. Сергеева, М. Цвілінг, О. Чередниченко, Ю. Хольц-Мянтгарі, А. Швейцар, В. Ширяєва та ін. Вітчизняна та зарубіжна практика організації професійної підготовки перекладачів в університетах стала предметом вивчення вітчизняних науковців Є. Беседіної, Т. Ганічевої, А. Козак, Т. Кучай, О. Мартинюк, І. Пасинкової, О. Сергеевої, Л. Черноватого та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз дисертаційних досліджень та теоретичної літератури показав, що до проблеми професійної підготовки перекладачів в університетах України та світу зверталася велика кількість дослідників, що свідчить про її актуальність та багатогранність. Але системного та комплексного аналізу стану розробленості проблеми професійної підготовки перекладачів досі не було здійснено.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз теоретичних джерел, які висвітлюють проблему професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах України та світу, визначення сутності професійної компетентності перекладачів, виявлення першочергових напрямів подальшого дослідження цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. До середини двадцятого сторіччя науковці вважали, що переклад жодним чином не може включатися в коло питань, які досліджуються лінгвістичною наукою, а самі перекладачі були переконані, що лінгвістичні аспекти перекладу відіграють в «мистецтві перекладу» досить незначну, чисто технічну роль. З середини двадцятого сторіччя мовознавцям довелося докорінно змінити своє ставлення до перекладацької діяльності і розпочати її систематичне вивчення. Необхідність лінгвістичного вивчення перекладу обумовлювалась і завданням масової підготовки перекладачів. Для задоволення величезної потреби в перекладачах в багатьох країнах були створені перекладацькі школи, факультети та інститути, перед якими постало завдання забезпечити в певний період часу підготовку великої кількості перекладачів з високом рівнем кваліфікації. Відтак, виникла потреба у розкритті сутності перекладацького процесу, виділенні лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, що впливають на його хід і результати. Фахівці у сфері мовознавства намагалися створити необхідну наукову базу для побудови ефективного курсу підготовки висококваліфікованих перекладачів.

Найпліднішими для розвитку лінгвоперекладацьких досліджень виявилися 70-ті роки ХХ століття. За період з 1970 по 1980 роки було опубліковано більше наукових праць з лінгвістики перекладу, ніж за попередні 20 років. Саме в цей час були розроблені теоретичні концепції німецьких науковців О. Каде, А. Норберта, К. Райс, В. Вілса та К. Норд, які ми вважаємо теоретично цінними для нашого дослідження. Праці К. Райс присвячені розробці перекладацької типології текстів та проблемі оцінювання якості перекладу. К. Райс разом з Х. Фермером є засновниками концепції «Скопос», яка стала основою теорії перекладу. Перекладацька діяльність за К. Райс – це творча діяльність, тому що фахівець в галузі перекладу повинен здійснювати не лише мовну посередницьку діяльність, а й вміти створювати в цільовій мові тексти, які б були адекватними текстам в вихідній мові. Відтак, перекладач повинен адаптувати текст для національного менталітету, тобто внести певні поправки, враховуючи соціально-культурні, психологічні, політичні відмінності в цільовий текст. Теорія К. Райс і Х. Фермера, яка виникла на початку 80 років і яка отримала назву «Скопос», стала основою методики прагматично-орієнтованого перекладу. «Скопос» – це мета, призначення або функція певного тексту, а завдання перекладача є переклад даного тексту зі збереженням його функції, таким чином, щоб він став функціонально еквівалентним до тексту оригіналу. Саме тому ми погоджуємося з

К. Райс, що переклад текстів – це творчий процес, а успіх перекладеного тексту залежить від того, які засоби обрав перекладач і які трансформації він застосував. Найкраща передумова реалізації успішного перекладу тексту – це сформована професійна компетентність перекладача. Саме в наукових перекладознавчих працях К. Райс та Х. Фермеєра прослідковуються перші прояви наукового інтересу до проблеми виявлення компонентів професійної компетентності перекладача [5, с. 23]

Послідовником поглядів та ідей К. Райс став відомий німецький науковець В. Віллс, який займався проблемами дидактики перекладу. В його багаточисельних статтях і наукових доповідях та в фундаментальній праці «Наука перекладу: проблеми і методи» розглядається широкий спектр проблем, які пов'язані з роллю перекладача в сучасному світі, способами опису процесу перекладу, перекладацькою компетентністю, з методикою викладання перекладу. Велику увагу у своїх працях науковець приділяє особистості перекладача. На його думку, майбутній перекладач повинен мати певний набір здібностей до перекладацької діяльності: прагнення до пізнання, здатність застосовувати теорію на практиці, здатність вміти критично оцінювати свою роботу, досконало володіти рідною мовою, здатність працювати в групі, мотивацію. Але науковець стверджує, що в основі діяльності перекладача лежить «лінгвістична компетентність», яка складається з рецептивної компетентності в мові оригіналу (здатність декодувати і розуміти текст оригіналу), продуктивної компетентності в мові перекладу (здатність використовувати лінгвістичні і текстові ресурси мови перекладу); суперкомпетентності, яка включає в себе вміння передачі інформації між лінгвістичними і текстовими системами культури і мови оригіналу і лінгвістичними та текстовими системами культури і мови перекладу). Так як і інші прихильники домінуючої позиції «лінгвістичної компетентності» в структурі професійної компетентності перекладача (Н. Хомський, В. Коллер, В. Н. Комісаров, Л. К. Латишев) В. Віллс, на нашу думку, дає не зовсім вичерпну інтерпретацію поняттю «перекладацька компетентність» [6, с. 20].

Послідовником поглядів Віллса стала німецька дослідниця К. Норд, яка стверджує, що основними компетентностями в структурі перекладацької компетентності є рецептивна компетентність розуміння і аналізу тексту мовою оригіналу, дослідницька компетентність, компетентність переносу, продуктивна компетентність, компетентність оцінки якості перекладу, лінгвістична і культурна компетентність в сфері мов оригіналу і перекладу. Так як і В. Віллс, К. Норд зазначає, що для формування рецептивної компетентності перекладача необхідним є навчання перекладацькому аналізу тексту. Хоча російський перекладознавець А. Швейцер трактує поняття «перекладацька компетентність» як складну та багаторівневу систему, що включає в себе всі ті кваліфікаційні характеристики, що дозволяють перекладачу здійснювати акт міжмовної і міжкультурної комунікації, домінуючу роль він віддає особливому «перекладацькому» володінню двома мовами (як мінімум, рецептивне володіння вихідною мовою та репродуктивне – мовою перекладу), за наявності якої мови проєктуються одна на одну; здатності до перекладацької інтерпретації вихідного тексту (тобто бачення його очима носія іншої мови та іншої культури); володінню технологією перекладу (сукупність процесів, що забезпечують адекватне відтворення оригіналу, включаючи модифікації, необхідні для успішного подолання культурного бар'єру); знанню норм стилю і жанру тексту [4, с. 303].

Аналіз подальших наукових праць, які присвячені проблемі професійної компетентності перекладача вітчизняних і зарубіжних дослідників свідчить про еволюцію поглядів науковців. Так Р. К. Міньяр-Белоручев вважає, що професійна компетентність перекладача – це знання мови і мовленнєві навички та вміння у всіх основних видах мовленнєвої діяльності. Крім того перекладач повинен володіти не тільки комунікативною компетентністю, а й навичками та вміннями з письмового і усного перекладу, ораторського мистецтва і навіть літературним талантом.

Вартими уваги є дослідження З. Ф. Підручної, яка визначає професійну компетентність перекладача як індивідуальні властивості суб'єкта професійної перекладацької діяльності, які є необхідними і достатніми для її реалізації на нормативно заданому рівні та позитивно корелюють з її основними результативними параметрами – якістю, продуктивністю, надійністю. Вона виокремлює такі базові компоненти компетентності перекладача: соціально-психологічна компетентність; комунікативна і професійно-комунікативна; загальнопедагогічна професійна компетентність; загальнопедагогічна професійна компетентність; лінгвокраїнознавча та філологічна компетентність; творча, дослідницька компетентність; професійно-знавча якість якості особи. Виконання перекладу актуалізує весь комплекс компетентцій, що взаємодоповнюють одна одну, а тому і формуються в інтегрованій діяльності, яка забезпечується впливом на мотиваційний, етичний, діяльнісно-операційний та контроль-корекційний компоненти структури особистості. О. І. Пометун вважає, що внутрішня структура компетентності включає знання, пізнавальні вміння і навички, практичні вміння та навички, ставлення, емоції, цінності й етичні норми, мотивацію. Беручи до уваги різні погляди науковців на тлумачення професійної компетентності перекладача, можна зробити висновок, що професійна компетентність перекладача – це індивідуальні властивості суб'єкта професійної перекладацької діяльності, які необхідні для її реалізації на нормативно заданому рівні і корелюють з її основними результативними параметрами: якістю, точністю, продуктивністю, надійністю. Це майстерність перекладача, що складається із сукупності професійних знань та вмінь і здатності застосовувати їх у практичній діяльності.

Окремі аспекти організації професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах Німеччини знайшли висвітлення у працях Р. Арнцта (розробка освітніх програм підготовки спеціалізованих перекладачів), Г. Залевські (роль навчального компоненту «усний переклад» у процесі навчання майбутніх спеціалізованих перекладачів), Б. Рубректа (характер навчальної діяльності та професії перекладача), С. Каліна (ефективність організації навчання перекладачів). На необхідності включення елементів спеціалізації у професійну підготовку перекладачів і спеціалізацію сфери їхньої діяльності наголошують Д. Гудек, В. Комісаров, Р. Крісс, К. Норд, С. Панов, К. Родрірес, М. Санчес, Л. Черноватий, М. Чех та інші дослідники. Спеціалізовані професійно-освітні програми підготовки перекладачів ефективно функціонують у системі освіти Німеччини та інших країн світу.

Викликає інтерес запропонований І. В. Полуяном підхід до підготовки перекладачів. Згідно якого факультети, які готують перекладачів, мають дотримуватися більш вузьких і спеціалізованих підходів, орієнтованих на ринок праці, тобто на існуючий попит. Завданням організаторів навчального процесу є необхідність вирішення проблеми професійної підготовки перекладачів за конкретними

спеціальностями – перекладач письмових текстів (з рідної на англійську, з англійської на рідну), усний послідовний двосторонній переклад (із записом, з опорою на пам'ять), синхронний переклад.

У працях німецького дослідника Р. Арнцта обґрунтовано рекомендації щодо організації навчального процесу підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах. На його думку, професійні перекладачі мають бути добре обізнані зі структурою та стилістичними особливостями вихідної та цільової мов; важливим компонентом освітньо-професійної програми має стати соціокультурний компонент. Ефективність теоретичного підґрунтя у процесі підготовки перекладачів стала основною проблемою досліджень німецького дослідника С. Каліна. Перекладачі (особливо спеціалізовані), на думку автора, працюють здебільшого інтуїтивно, і дуже часто через відсутність теоретичної підготовки не можуть підсумувати результати своєї діяльності. С. Каліна визначає три підходи у підборі навчального матеріалу для практичного закріплення теорії перекладу: індуктивний, дедуктивний та функціональний. Перший із них передбачає переклад обраних викладачем 10-15 текстів протягом семестру з подальшою перевіркою, обговоренням результатів роботи та узагальненням рекомендацій щодо вирішення певних перекладацьких проблем. Дедуктивний підхід базується на тематичному розвитку техніки перекладу, коли викладач формулює тему для опрацювання (наприклад, переклад власних назв, одиниць вимірювання тощо), а вже потім обирає до неї практичні завдання. Останній із названих підходів полягає у формуванні окремих навичок перекладацької діяльності за допомогою виконання відповідних практичних завдань [2, с. 67].

Теоретично важливими для нашого дослідження вважаємо педагогічні аспекти проблеми підготовки перекладачів, які висвітлюються у працях росій-

ського педагога І. Алексеевої. Науковець визначає та характеризує три етапи становлення перекладача як професіонала: ознайомлювальний, мотиваційний та формувальний. Під час першого відбувається ознайомлення з майбутньою професією, під час другого створюється позитивна мотивація до професії шляхом набуття позитивного досвіду на прикладі діяльності відомих перекладачів, під час третього відбувається власне формування перекладача як фахівця. Цієї думки дотримується науковець Т. Ганічева, яка досліджує соціокультурний компонент процесу перекладу та його значення для професійного перекладача. Автор наголошує, що переклад виступає мотиваційним компонентом, оскільки він допомагає знайомитися з соціальними та культурними особливостями представників різних країн [1, с. 288]

Висновки з даного дослідження і перспективи. Аналіз перекладознавчих та педагогічних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців показав, що проблема професійної підготовки перекладачів залишається актуальною на сучасному етапі розвитку освіти України, багатьох країн Європи та світу. Концепція перекладацької освіти, згідно проаналізованих наукових праць, повинна ґрунтуватися на компетентному підході у навчанні майбутніх фахівців. Науковці погоджуються, що професійна компетенція має складну багаторівневу структуру, яка охоплює різноманітні професійні знання та вміння і здатності застосовувати їх у практичній діяльності. Інтерес науковців зосереджується на: спеціалізації перекладацької освіти, кваліфікаційні напрями підготовки перекладачів. До важливих напрямів розвитку системи професійної підготовки перекладачів в Україні, на нашу думку, належать: відповідність освітньо-професійних програм підготовки перекладачів вимогам сучасного ринку праці; вужча спеціалізація перекладацької освіти; вдосконалення методик формування перекладацької компетентності.

Список літератури:

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / Ирина Сергеевна Алексеева. – Санкт-Петербург: Союз, 2001. – 288 с. – (Серия «Библиотека переводчика»).
2. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Учебное пособие / Вилен Наумович Комиссаров. – Москва: «ЭТС», 2001. – 424 с.
3. Kade O. Kommunikationswissenschaftliche Probleme der Translation / Otto Kade // *Übersetzungswissenschaft*. – Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1981.
4. Nord C. Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse / Christiane Nord. – Tübingen: Julius Groos Verlag Brigitte Narr, 2009. – 313 с.
5. Reiß K. Grundfragen der Übersetzungswissenschaft. Wiener Vorlesungen / Katharina Reiß. – Wien: WUV-Universitätsverlag, 1995. – 132 с.
6. Wilss W. Übersetzungsunterricht. Eine Einführung. Begriffliche Grundlagen und methodische Orientierungen. / Wolfram Wilss. – Tübingen: Narr, 1996. – 226 с.
7. Wilss W. Übersetzen und Dolmetschen im 20. Jahrhundert. Schwerpunkt deutscher Sprachraum / Wolfram Wilss. – Saarbrücken: ASKO Europa-Stiftung, 1999. – 300 с.

Левицкая Н.В.

Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПЕРЕВОДЧИКОВ В ТЕОРЕТИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Аннотация

Проанализированы отечественные и зарубежные педагогические исследования в области профессиональной подготовки переводчиков в высших учебных заведениях Украины и мира. Выявлены приоритетные направления совершенствования отечественной системы переводческого образования. Определены перспективы дальнейших исследований по этой теме.

Ключевые слова: профессиональная подготовка переводчиков, профессиональная компетенция переводчика, специализация переводческого образования, учебная программа.

Levytska N.V.
Khmelnyskiy National University

THE PROBLEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF TRANSLATORS IN THEORETICAL AND PEDAGOGICAL RESEARCH

Summary

Native and foreign pedagogical researches in the problem of professional training of translators in higher educational institutions of Germany and Ukraine have been analyzed. Comparative pedagogical analysis of definition of the essence of translator's professional competence has been conducted. Primary areas of native system of translators' training improvement have been revealed. Further research perspectives in the given area have been defined.

Keywords: professional training of translators, translator's professional competence, specialization of translators' education, curriculum.

УДК 37.036:378.4:504

НАУКОВІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В УНІВЕРСИТЕТАХ ПРИРОДООХОРОННОГО ПРОФІЛЮ

Мельничук Т.Ф.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

В статті розглядаються засади формування творчої особистості, інтелектуального генофонду в університетах природоохоронного профілю, визначені наукові принципи, сукупність яких забезпечує успішне виконання завдань, підбору змісту, засобів, методів і форм навчально-виховного процесу і культурно-просвітницької діяльності у формуванні творчої особистості.

Ключові слова: творча особистість, принципи, методи, форми, виховання, навчально-виховний процес, інтелектуальний генофонд.

Вступ. Формування творчої особистості в університетах природоохоронної та агропромислової галузі може здійснюватися тільки на засадах розуміння сутності виховання і навчання, організації навчального процесу з урахуванням всіх вимог сучасних потреб суспільства, підвищення відповідальності за природні ресурси, творчий підхід до розв'язання складних економічних, екологічних задач.

А.Н. Лук творчість трактував так, що це є розумова й практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури. Пояснюючи свою позицію з питань творчості, відомий психолог Л. Виготський зазначав, що творчою називається така діяльність, яка створює щось нове і виходить за межі рутини і в чому міститься хоч йота нового, зобов'язуючи своє походження творчому процесу людини [1].

Тут доречно поради видатного педагога К. Д. Ушинського, який писав: «Вихователь повинен прагнути пізнати людину такою, якою вона є насправді, з усіма її слабкостями і в усій її величі, з усіма її буденними дрібними потребами і з усіма її великими духовними вимогами... Вихователь повинен знати людину в родині, в суспільстві, серед народу, серед людства і наодинці зі своєю совістю. Тоді тільки буде він спроможний черпати в самій природі людини засоби виховного впливу, а засоби ці величезні» [8].

На сучасному етапі педагоги і філософи творчу людину вбачають у підготовленості до конкретних видів діяльності, у мобільності її дій і вчинків, го-

товності до зміни стилів поведінки, прийняття неординарних рішень у складних життєвих ситуаціях, проявів обдарованості і незаурядного творчого потенціалу. Творчість людини – це взаємодія зі світом, яка створює передумови для духовного розвитку.

Слід підкреслити, що навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах базується на законодавчих документах: Конституції України, Декларації прав людини, Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту», Указі Президента України «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті тощо, Концепції національно-патріотичного виховання молоді [3]. На основі цих документів у вищих навчальних закладах розробляються Концепції навчальної та виховної роботи, пріоритетні напрямки яких спрямовані на втілення в життя української національної ідеї, виховання особистості демократичного, антропологічного світогляду, яка поважає громадянські права і свободи, традиції народів і культур світу, а також національний, релігійний, мовний вибір кожної людини [6].

Формулювання мети статті та завдань: обґрунтувати наукові принципи формування творчої особистості в університетах природоохоронного профілю в системі культурно-просвітницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дослідженням сутності творчості, проблемами формування творчої особистості в різні історичні періоди займалися і займаються нині різні науки, в тому числі філософія, психологія й педагогіка. Луцій Антей Сенека (бл. IV ст. до н. е.) – філософ і оратор епохи імператорського Риму – головним завданням виховання вважав моральне удосконалення людини. Мета ви-